

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВСП «ВЕРХНЬОДНІПРОВСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
ДНІПРОВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ»

**ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ У ВСП
«ВЕРХНЬОДНІПРОВСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ДДАЕУ»
для здобувачів освіти спеціальності 071 «Облік та оподаткування»**



КОНКУРС: “Педагогічний ОСКАР – 2023”

НОМІНАЦІЯ: «Інноваційні підходи до виховання студентської молоді у закладі фахової передвищої освіти в умовах сучасних викликів»

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ: 07 «Управління та адміністрування»

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ: 071 «Облік та оподаткування»

м. Верхньодніпровськ – 2023

Укладачі: Бобрик Олена Борисівна, викладач економічних дисциплін, викладач-методист, кваліфікаційна категорія «спеціаліст вищої категорії».
Пільгуй Наталя Миколаївна, методист коледжу, викладач загальноосвітніх дисциплін, кваліфікаційна категорія «спеціаліст вищої категорії».

Рецензент: Зелений Володимир Миколайович, к.і.н., в. о. директора коледжу, викладач загальноосвітніх дисциплін, викладач-методист, кваліфікаційна категорія «спеціаліст вищої категорії».

Методична розробка присвячена одній з найважливіших проблем сучасної історії України, а саме, розвитку волонтерської ініціативи народу України.

Українсько-російська війна неабияк згуртувала націю у боротьбі проти єдиного ворога і надала нового поштовху для волонтерського руху. Завдяки волонтерським ініціативам державі на початковому етапі війни вдалося уникнути багатьох економічних та соціальних труднощів у забезпеченні її Збройних Сил. Про значення і вагу волонтерського руху свідчать різноманітні форми визнання їхнього внеску у зміцнення обороноздатності країни як державного так і громадського.

Волонтерство в закладі фахової освіти – це найкращий приклад патріотичного виховання студентської молоді.

Рекомендовано цикловою комісією обліково-фінансових та економічних дисциплін.

Протокол № 8 від 12 січня 2023 р.

План

Вступ

Розділ 1. Волонтерська діяльність в Україні як прояв активізації громадянського суспільства

1.1. Розвиток волонтерського руху

1.2. Волонтерство – одна з основних засад допомоги рідній Україні

Розділ 2. Досвід волонтерської роботи у ВСП «Верхньодніпровський фаховий коледж ДДАЕУ»

2.1. Запровадження та розвиток волонтерського руху на базі ВСП «Верхньодніпровський фаховий коледж ДДАЕУ»

2.2. Реалізовані напрямки волонтерської діяльності

2.3. Співпраця з мешканцями громади, приватними підприємцями, громадськими організаціями, благодійними фондами. Міжнародна підтримка та допомога

2.4. Висвітлення діяльності волонтерського руху у соцмережах та засобах масової інформації

Висновки

Перелік використаних літературних і документальних джерел

Додатки

Вступ

Те, що ми робимо для себе,
вмирає з нами, те, що ми робимо
для інших, залишається і є
безсмертним.

Альберт Пайк, адвокат

Актуальність методичної розробки. Повномасштабна війна змусила багатьох людей опинитись у скрутній ситуації. Окрім допомоги держави, на поміч прийшли волонтери. Відтак сотні тисяч людей приєдналися до волонтерського руху: допомагають у гуманітарних штабах, плетуть маскувальні сітки, закупають амуніцію тощо.

Волонтери та волонтерська діяльність стали справжньою візитівкою України з початком повномасштабного вторгнення росії на територію нашої держави. Українські волонтери дивують, вражають та надихають своєю цілеспрямованістю, невтомністю та витримкою. Як стати волонтером в Україні зрозуміли ще у 2014-му, але після 24 лютого 2022-го року напрями волонтерства змінилися та набули загальнонаціонального масштабу.

Повномасштабне вторгнення росії на територію України 24-го лютого 2022 року застало українців зненацька. Від початку війни десятки тисяч людей в Україні частково або повністю змінили свої мирні професії. Педагоги, фермери, редактори, архітектори, підприємці перетворилися на волонтерів та роблять те, що потрібно саме зараз – сортують гуманітарну допомогу, допомагають тим, хто залишився без їжі та ліків, допомагають бійцям ТРО та ЗСУ, розгрібають розбомблені будівлі, хоронять людей і це не весь перелік тих напрямків, якими займаються волонтери.

Волонтерська діяльність – добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги.

Волонтер – фізична особа, яка добровільно здійснює соціально спрямовану неприбуткову діяльність шляхом надання волонтерської допомоги.

В Україні приблизно 12 % людей волонтерили, за свідченням результатів опитування, проведеного фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва і соціологічною службою Центру Разумкова до війни. Зараз – одиниці людей, хто не займається волонтерством.

Мета методичної розробки – розкрити значення волонтерської діяльності різноманітних волонтерських та благодійних організацій за кордоном та в Україні під час війни з росією та опис досвіду організації

волонтерського руху на базі ВСП «Верхньодніпровський фаховий коледж ДДАЕУ».

З 2014 року волонтери зробили Україну непереможною та продовжують це робити сьогодні і завжди. За словами президента В. Зеленського: «Неможливо перемогти військо, чисельність якого невідома. Армію, до лав якої миттєво стають десятки, сотні тисяч, мільйони небайдужих. Тих, хто готовий віддати все, що є, бо обіцяв хлопцям приціл. Тих, хто готовий шукати всю ніч необхідні ліки. Тих, хто вважає, що велосипед зачекає. Мільйони українців. Гідних. Вільних. Небайдужих».

Слово «українець» та «волонтер» стали синонімами і це те, що зараз, під час війни, об'єднує наше суспільство та волонтерів з інших держав. Розкриваючи власний досвід волонтерської роботи у ВСП «Верхньодніпровський фаховий коледж ДДАЕУ» продемонструємо, значення взаємозв'язку та взаємодії Міжнародних організацій, фондів, благодійних груп, окремих благодійників та волонтерів, які продовжують допомагати з самого початку війни.

Волонтером може стати кожен та кожна, хто прагне зробити внесок у перемогу України. Однак, щоб якісно та ефективно допомагати населенню чи військовим у час війни, важливо розуміти, що таке волонтерство та як воно працює.

Практична цінність. Отримані результати можуть стати в нагоді у процесі формування вітчизняними волонтерськими організаціями власних стратегій у контексті цивілізаційних викликів сучасності, в полі яких перебуває українське суспільство.

Розділ 1. Волонтерська діяльність в Україні як прояв активізації громадянського суспільства

1.1. Розвиток волонтерського руху

Разом із відновленням традицій благодійності, як невід'ємної її складової, у незалежній Україні починає активно розвиватися волонтерський рух. Це благодійна діяльність, яка здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної платні, просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот і суспільства загалом, гуманістична діяльність, яка спрямована на соціальну допомогу певним верствам населення, розвиток добробуту та процвітання суспільства.

Як суспільний рух волонтерство виникло на Заході, а першими волонтерами були самаритяни, які надавали допомогу усім, хто її потребував. Більш впевнено можна говорити про виникнення феномена волонтерства вже з середини ХІХ століття. 1859 рік вважається роком виникнення волонтерського руху у світі.

Саме в цей період Анрі Дюран, відомий французький письменник - журналіст, вражений наслідками кривавої битви при Сольферіно, запропонував створити Червоний Хрест - організацію, яка б працювала на волонтерських засадах і надавала першу медичну допомогу полоненим та пораненим. Принципами, сформульованими Анрі Дюраном, керуються волонтерські організації усього світу. Деякі дослідники виокремлюють ХХ ст. як головну віху в розвитку волонтерського руху. У Європі після закінчення Першої світової війни з'явилися люди, готові надавати допомогу постраждалим у війні. Саме в цей час були створені перші волонтерські організації. Було засновано Координаційний комітет міжнародної волонтерської служби (СCIVS) під егідою ЮНЕСКО зі штабквартирою у Парижі.

В Україні волонтерство також має свої корені. Як пише дослідниця історії Галичини Адріана Огорчак, «українці завжди опікувалися старими та немічними, вдовами, сиротами. Сильний допомагав слабшому. Великі справи робили разом. Чуйність, ніжність у взаєминах між людьми викликали захоплення у мандрівників, які приходили до нас із далеких країн». Усім відомі імена Костянтина Островського, Петра Сагайдачного, Івана Мазепи, Михайла Грушевського, які не тільки були відомими політичними діячами, але й меценатами і благодійниками. Підґрунтям для розвитку волонтерства стали милосердя, благодійність, альтруїзм, гуманізм, небайдужість до сторонніх проблем, які були здавна притаманні українцям.

Волонтерський рух в Україні має власну історію започаткування та розвитку, проте вписується в загальний контекст глобального масштабу.

Спалах волонтерської активності, що охопив усю країну, відбувся наприкінці 2013 р. і з особливою силою розгорнувся у 2014 р. у зв'язку з воєнним конфліктом на Донбасі. Локалізація волонтерської допомоги зумовлювалася гострими потребами врятування життя людей окупованих територій, підтримки бійців української армії, допомоги вимушеним переселенцям із зони конфлікту. Мобілізація ресурсів громадянського суспільства в Україні була реалізована саме через волонтерство у зв'язку із зовнішньою загрозою втрати територіальної цілісності української держави. Такий чинник не є типовим для активізації волонтерського руху в інших країнах світу. Це – наша українська специфіка. Уряди понад 80 країн, серед яких і найбільш розвинуті, сприяють розвиткові у своїх країнах національного волонтерського руху, розглядаючи його як діючий інструмент розвитку глобального суспільства, тому волонтерський рух має глобальний характер, а Україна вносить у нього гідну інноваційність.

На сьогодні під «волонтерською діяльністю» в Україні розуміють, насамперед, добровільну діяльність громадян чи громадських об'єднань, прямо чи опосередковано пов'язану з допомогою постраждалому від воєнного конфлікту мирному населенню, переселенцям і військовим. При цьому можна виокремити ряд характерних рис прояву та реалізації волонтерських ініціатив протягом 2014–2015 рр., зумовлених як поєднанням унікальних подій та умов, які формують потребу у волонтерській діяльності, так і соціокультурними особливостями українського суспільства. Так, коментуючи швидкий розвиток волонтерства в Україні у більш широкому контексті, у зв'язку із загальносуспільними процесами, заступник директора Інституту соціології НАН України Є. Головаха зазначає: «В Україні стало значно більше людей, які вважають, що вони повинні щось робити не для себе, а для інших. ...Феномен волонтерства зробив українців щасливішими саме тому, що вперше в історії приніс до українського концепту щастя задоволення від допомоги іншим».

Е. Лібанова стверджує, що активізація волонтерського руху протистоїть укоріненому українському патерналізму: «Дуже важливо, що є люди, які розуміють: від влади нічого не треба чекати - ні доброго, ні поганого, – і просто роблять свою справу. Наразі - допомагають армії. Взагалі, такого ентузіазму ніхто не очікував – ні наші фахівці, ні європейські, ні американські. Проте він з'явився. Це дозволяє людям усвідомити свої спільні інтереси, об'єднатися...».

Фахівці Національного Інституту стратегічних досліджень в аналітичній доповіді «Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики» систематизували зарубіжний досвід волонтерства у світовій

практиці та визначили особливості його функціонування в Україні в умовах зовнішньої агресії.

Волонтерський рух, який активно проявив себе в ході революційних подій у країні (Євромайдан), пізніше став одним з механізмів протистояння зовнішній збройній агресії, порятунку та допомоги переселенцям з Криму та Донбасу, бійцям в зоні АТО. Розбалансованість взаємодії органів державної влади, нездатність своєчасно відреагувати на ситуації воєнного конфлікту, невиконання покладених на них зобов'язань щодо забезпечення соціальної, особистісної безпеки призвели до значного дефіциту ефективних управлінських рішень, неефективності системи забезпечення Збройних Сил України. Саме такий стан став причиною поширення волонтерського руху в країні. Однією з рис волонтерської діяльності в Україні у 2014–2015 рр. є те, що значна кількість ініціатив при їх виникненні (а часто – і в процесі реалізації протягом тривалого часу) має неформальний характер. Багато громадських ініціатив, що виникли під час Революції гідності і були спрямовані на допомогу протестуючим на Майдані, після її завершення переорієнтувались на допомогу Збройним Силам України, Національній гвардії України, добровольчим батальйонам, вимушеним переселенцям з АР Крим та Сходу України.

Визначна роль волонтерів у забезпеченні боєздатності силових структур у ході протистояння збройній агресії на сході України визнається і представниками Збройних Сил України.

Поступово відбуваються процеси певної інституціоналізації волонтерського руху та його включення в соціальні процеси на більш постійній основі – ті люди та структури, які намагаються зробити свою діяльність системною, набувають формального статусу, що дозволяє розширити можливості співробітництва з урядовими структурами та міжнародними організаціями, наймати співробітників на платній основі.

1.2. Волонтерство – одна з основних засад допомоги рідній Україні

Початок повномасштабної війни повністю змінив наше ставлення до волонтерства. Долучатися почали навіть ті, хто раніше й не задумувався про таке. Нас тішить таке прагнення українців до волонтерства. І ми сподіваємося, що це залишиться в нашому ДНК.

Волонтерство зараз – це не лише можливість реалізувати себе, а й стати причетним до нашої майбутньої перемоги й особисто наближати її.

Під час війни все залежить від нас, від кожного українця. І нас надихає, як люди гуртуються за покликом, буквально за мить вирішуючи, що вони готові віддати свій час та сили, аби зробити щось корисне.

Крім того, допомога волонтерів для багатьох зараз стає питанням виживання. Адже вони доставляють їжу, ліки та інші критично важливі речі в постраждалі міста й села, де не працюють крамниці, та евакуюють людей з небезпечних регіонів. У таких ситуаціях волонтери рятують життя.

Війна доводить, що українці – дійсно непереможна нація, спроможна швидко мобілізуватись у кризу.

Це як великий вулик, де кожен знає своє місце та виконує свою роль, посилюючи та допомагаючи іншим.

Волонтерство рятує психологічний стан населення. Кожен з нас зараз знаходиться на своїй війні та має робити щось конкретне. Тоді стає легше відчуття виконаної роботи та конкретних результатів. Найкращий спосіб зійти з глузду зараз – це сидіти і днями скролити новини. А коли робиш щось корисне та бачиш результат і людей, яким допомагаєш, це надає впевненості в собі і в тому, що ми, як країна та як суспільство, зможемо все, та якнайшвидше переможемо ворога.

Сьогодні волонтерська діяльність знаходить все більше своїх прихильників. Сфери діяльності, в яких можна побачити безоплатну роботу добровольців, численні і різноманітні: від допомоги тваринам і благоустрою території до просвітницьких бесід, благодійних концертів і екологічних акцій або участі в ліквідації наслідків стихійних лих.

Отже, волонтерство – це спосіб захисту і утвердження загальнолюдських цінностей, використання кожною людиною своїх прав та обов'язків як члена певної громади, налагодження взаємодії і доброзичливих взаємин між людьми.

Рівень уваги країни до волонтерства засвідчує рівень розвитку в ній громадянського суспільства як сфери соціальних відносин та участі людей у громадському житті на противагу діям держави чи економіки.

Розвиток волонтерства – важливе завдання для закладу фахової освіти. Важливою умовою волонтерства здобувачів освіти є участь у ньому самої адміністрації закладу та педагогічного колективу, створення можливостей для здобувачів освіти ініціювати волонтерські акції, залучення до волонтерського руху представників громади – і як «експертів» у конкретній галузі, і як тих осіб, що володіють найціннішим волонтерським ресурсом – прагненням змінити світ на краще.

Для закладу фахової освіти це означає появу нового виду діяльності як для її керівників, так і для педагогів, здобувачів освіти, їхніх батьків, які

самостійно ініціюють і проводять на добровільних засадах різноманітні акції та реалізують різноманітні проекти – соціальні, екологічні, валеологічні, культурнопросвітницькі, інформаційні, дослідницькі тощо.

Волонтерство розвиває соціальні, громадянські та емоційні навички, які є ключовими для виховання сучасної молоді. Волонтерство допомагає розвивати комунікаційну компетентність: здобувачі освіти вчаться висловлювати свою позицію, приймати аргументи інших, вести дискусію.

Волонтерська діяльність корисна як для людей, які шукають допомоги, так і для самих волонтерів, тому що волонтерство, це спосіб: набувати нові навички; будувати соціальні відносини; реалізовувати на практиці свої моральні та релігійні принципи; відчувати себе здатним щось зробити/змінити; знайти підтримку й друзів.

Нині в Україні активно розвивається волонтерських рух серед студентської молоді. Студентські волонтерські групи працюють майже при кожному закладі освіти, центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, численних громадських організаціях, здійснюючи переважно соціальнопедагогічну роботу у профілактичному, просвітницькому, реабілітаційному, рекреативному, фандрейзинговому, інформаційно-рекламному, охороннозахисному та соціально-побутовому напрямках.

Яскравим проявом мобілізації та залучення соціальних ресурсів громадянської участі та конструктивної самоорганізації активної частини населення, спрямованої на вирішення найгостріших проблем сьогодення, став швидкий розвиток волонтерської діяльності в Україні. Набутий досвід є надзвичайно цінним, з точки зору розвитку громадянського суспільства в Україні, а його дослідження та пошук шляхів подальшого використання є одним з головних завдань як науковців, так і представників системи державного управління.

Визначення шляхів ефективного залучення соціальних ресурсів громадянського суспільства, в тому числі волонтерських організацій, потребує розробки відповідної стратегії залучення цих ресурсів для вирішення актуальних суспільних проблем, реалізація яких сприяли б розвитку громадянського суспільства та становленню демократії в Україні.

Це потребує дослідження та осмислення розвитку волонтерства в Україні протягом останніх років, його рушійних сил, мотивів, проблем і перспектив.

З огляду на це, метою методичної розробки є систематизація досвіду та визначення специфіки становлення і функціонування волонтерського руху в Україні на сучасному етапі, основних чинників, що впливають на стан і динаміку розвитку його соціальних ресурсів (зокрема, у контексті мотивації та

демотивації волонтерської діяльності у ВСП «Верхньодніпровський фаховий коледж ДДАЕУ»), а також визначення основних проблем і перспектив подальшого розвитку вітчизняного волонтерського руху та залучення його ресурсів до подолання викликів, що постали перед українським суспільством та волонтерами, які функціонують на базі ВСП «Верхньодніпровський фаховий коледж ДДАЕУ».

Метою волонтерської діяльності є розвиток громадянської свідомості, патріотичного виховання, посилення суспільної згуртованості громадян України на основі загальнолюдських цінностей і національних традицій.

Волонтерська діяльність здійснюється на принципах:

- 1) неприбутковості;
- 2) добровільності;
- 3) доброчинності;
- 4) законності;
- 5) гуманності;
- 6) етичності;
- 7) конфіденційності;
- 8) суспільної корисності;
- 9) доступності та відкритості;
- 10) невторчання органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб у волонтерську діяльність.

Джерелами фінансування волонтерської діяльності є кошти фізичних осіб, громадських та благодійних організацій, інших юридичних осіб, міжнародних організацій, добровільні внески волонтерів, а також інші джерела, не заборонені чинним законодавством.

Бути волонтером – це дійсно непросто, але, незважаючи на втому, коли ти бачиш посмішку на обличчях людей, яким дуже складно в цей час, усвідомлюєш, що робиш корисну справу, і це тебе надихає. Ця посмішка на декілька хвилин доводить, що ти не марнуєш час, а своїми зусиллями намагаєшся зробити все можливе якомога краще. Проте єдине, що має значення, поки ми ще не перемогли – це робити максимум, щоб наблизити ПЕРЕМОГУ. І в цьому сенсі у кожного з нас є свій фронт.

Тож, за будь-якої можливості долучайтесь до волонтерської діяльності і допомагайте людям!!!

Розділ II. Досвід волонтерської роботи у ВСП «Верхньодніпровський фаховий коледж ДДАЕУ»

2.1. Зародження та розвиток волонтерського руху на базі ВСП «Верхньодніпровський фаховий коледж ДДАЕУ»

Перемога здобувається у бою на передовій, та кується вона у тилу!

В зв'язку з військовою агресією російської федерації та її посяганням на державну цілісність України весь український народ об'єднав свої зусилля з метою надати належну відсіч ворогові.

Так на базі ВСП «Верхньодніпровський фаховий коледж» у березні 2022 року зусиллями працівників коледжу та здобувачів освіти було започатковано діяльність волонтерського руху, який нині вже функціонує понад десять місяців поспіль на постійній основі.



Спонуванням до перших кроків було величезне бажання допомогти, підтримати наших Захисників та не дати можливості ворогові просунути вглиб країни. Навколо цього бажання на початковому етапі об'єдналися працівники закладу освіти, здобувачі освіти та їх батьки, згодом долучилися активні мешканці громади, внутрішньо переміщені особи, ще пізніше діяльність волонтерського пункту почали підтримувати місцеві приватні підприємці, спонсори та небайдужі громадяни з усієї України, а також і ті, хто опинився далеко за її межами.

На початку роботи волонтерського пункту робота переважно зводилася до виготовлення маскувальних покривів. Та в той же час доводилося вирішувати паралельно деякі питання, які виникали фактично спонтанно: від



приготування продуктів харчування, пошуку теплих речей, медикаментів, збору матеріалів для пошиву розгрузок та аптечок і аж до варіантів виготовлення саперських щупів, бронепластин тощо, збору коштів на придбання бронежилетів, прицілів, біноклів, тепловізорів, рацій, дронів, планшетів і т.д.

З часом хід війни змінювався, тому доводилося тримати руку на пульсі, враховувати різні фактори та нагальні потреби, які впливали на специфіку волонтерської роботи. Так, наприклад, з настанням іншої пори року необхідно було зважити на особливості зміни тональності навколишнього середовища та допомогти воїнам замаскувати місця свого перебування, забезпечити снайперів та розвідувальні групи індивідуальними

костюмами, які б сприяли воїнам залишатися непоміченими в умовах буйної зеленої рослинності, підсушеного сухостою чи суцільної зимової білизни; через зростання температурного режиму викликом став пошук варіантів поліпшення ситуації щодо

підтримки індивідуальної гігієни захисників у

польових умовах – налагодили співпрацю з виробником спеціальних індивідуальних душів. Черговим літнім

сезонним викликом постало питання щодо пошуку варіантів усунення грибкового ураження ніг воїнів, що набуло масового характеру через постійне носіння важкого закритого взуття – як наслідок, – системне виготовлення протигрибкових розчинів.

Згодом виникло питання щодо часткового забезпечення питною водою деяких військових груп/бригад.



З наближенням холодів треба було встигнути вчасно переформатувати роботу, аби миттєво відреагувати на відповідні запити: заготовити теплі шкарпетки, перчатки, шапки, балаклави тощо; в той же час відпала потреба активного використання індивідуальних душів, але назріла потреба забезпечення військових теплими хімічними грілками для рук та ніг (ще один виклик, який вдалося закрити, закупивши партію таких хімічних засобів).



Та все ж таки, попри забезпечення державою продовольчими засобами воїнів ЗСУ, ключовим питанням було, і нині залишається, надання захисникам продуктів харчування домашнього виробництва. Звичайно, що до цього напрямку волонтерської діяльності є більше можливості долучатися цивільному населенню, особливо у сільських регіонах та невеличких провінційних містечках. Від самого початку люди масово приносили овочі, зелень, готували випічку, різні смаколики тощо. Та, враховуючи специфіку воєнного стану, передавати, готувати, зберігати і споживати все це – стало ще одним викликом як для військових, так і для волонтерів. Зважаючи на зазначені обставини, у волонтерському пункті було вирішено основні зусилля спрямувати на заготовку та переробку продуктів харчування, винайдення найоптимальнішого варіанту, аби в польових умовах, в умовах ведення війни закрити певні побутові питання військовим і полегшити ситуацію щодо харчування, особливо тим, які перебувають в найгарячіших точках. Так виникла ідея з переробкою овочів на борщові концентрати, запаковані у вакуумні пакети, для вжитку яких необхідно мати лише склянку окропу або хоча б просто склянку води. Звичайно, що на цьому ми не зупинилися і працювали як над



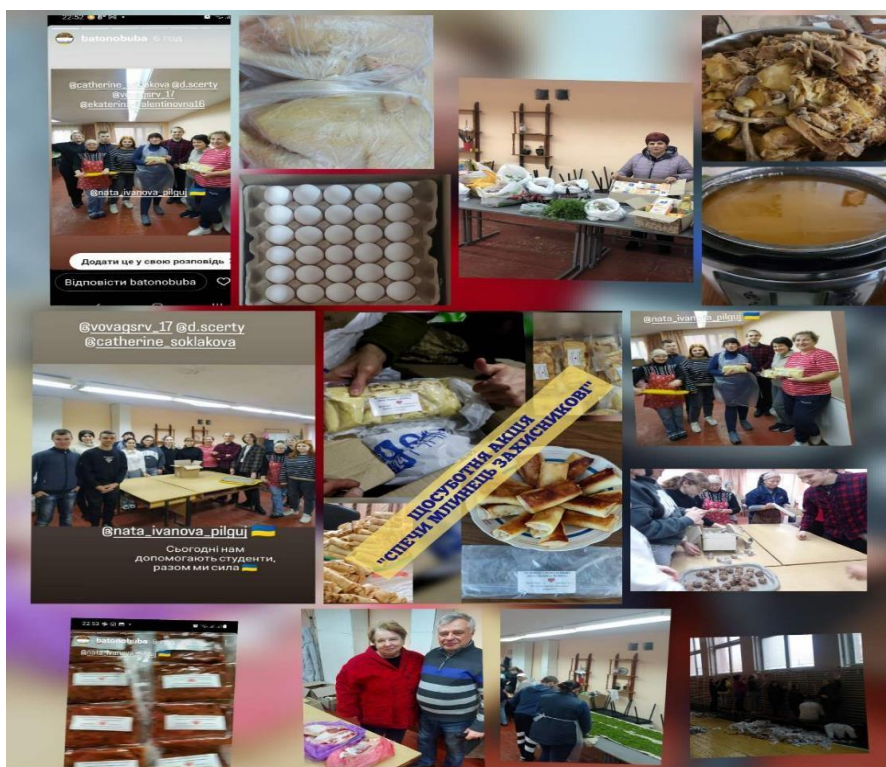
розширенням асортименту, так і над питанням налагодження зв'язків для забезпечення постійної діяльності волонтерського пункту необхідними продуктами, матеріалами, провізією тощо.

2.2. Реалізовані напрямки волонтерської діяльності

Сьогоднішня реальність – це простір для перегляду своїх цінностей та можливостей!

«Кожен із нас "воїн" у своїй сфері. Ми усі важливі!» – саме цей принцип став рушієм волонтерського руху у ВСП «Верхньодніпровський фаховий коледж ДДАЕУ». Тож кожен, хто долучився до нашого волонтерського руху знайшов собі справу, яка була б до душі. Та все ж таки – це був довгий шлях вибудовування різних напрямків діяльності, відшліфовування спільних дій та гуртування абсолютно різних людей за віком, поглядами, сферами заняття та уподобаннями, життєвими переконаннями, але об'єднаних одним бажанням – зробити все можливе і неможливе, аби кожним своїм рухом, кожним своїм кроком наближати жаданий всіма час ПЕРЕМОГИ.

Таким чином поступово чітко виокремилися три ключові «тилові батальйони», які отримали свої символічні назви відповідно до провідних напрямків гуртової роботи:



- «борщовий батальйон»;
- «швейний батальйон»;
- «батальйон павучків-плетільниць».



Свою назву «борщовий батальйон» отримав від назви ключової страви, яку у волонтерському пункті запустили у масове виробництво з декількох причин. По-перше, борщ – одна з фундаментальних найулюбленіших страв української кухні; по-друге, борщ – основна перша страва, що містить велику кількість поживних речовин і є надзвичайно цінним в раціоні харчування через наявність великої кількості овочів та м'яса; по-третє, розроблений рецептурний варіант борщового концентрату дає можливість в нестандартних умовах, додавши до приготованої суміші склянку окропу, швидко отримати порцію теплої рідкої страви;

і, насамкінець, спосіб приготування концентрату без додавання жодної краплі води та пакування в індивідуальні пакети за допомогою технології вакуумування збільшує термін зберігання готового продукту.

Особливої уваги заслуговує авторський рецепт, що передбачає приготування борщу у мультиварках-скороварках без додавання води у власному соку, розроблений однією з викладачок коледжу, активною учасницею волонтерського руху.



З часом було відшліфовано технологію, налагоджено взаємодію між усіма учасниками дотичними до всього процесу, починаючи від чистки та шинковки овочів і закінчуючи процесом варки, фасування та пакування. Також дійшли згоди щодо кількості одноразової переробки овочів та отримання готового продукту.

Вихід готової продукції за один день такої варки в середньому становить 170-180 індивідуальних порцій вагою 220-250 грам.

Але ми не зупинилися на досягнутому і вирішили розширювати асортимент: до борщу додали мелене сало зі спеціями, часником зеленню, печінка та м'ясо, мак, згущене молоко тощо. Але найбільш оптимальним варіантом для начинки млинців виявилися різноманітні джеми, яких маємо в достатній кількості і які свого часу на наш заклик жителі громади готували в домашніх умовах. та зеленню; вареники з картоплею (іноді з додаванням печінки або грибів); млинці з різними начинками – солодкий сир з родзинками, солоний сир з зеленню, печінка та м'ясо, мак, згущене молоко тощо. Але найбільш оптимальним варіантом для начинки млинців виявилися

різноманітні джеми, яких маємо в достатній кількості і які свого часу на наш заклик жителі громади готували в домашніх умовах.

Крім безпосередньо зазначених видів діяльності у волонтерському пункті доводилося й вирішувати ряд інших підготовчого характеру.



Розуміючи
особливості

певного періоду пов'язаного з дозріванням овочів та різноманітних фруктів, ягід, зелені, цілющих квітів чи трав, оперативно приймали рішення щодо заготовки на майбутнє кропу, петрушки, базиліку, липи, м'яти, чебрецю, листя малини чи ожини, ягід калини, шипшини та горобини. Із заготовок зелені тепер готуємо приправи до борщів; ягоди, трави та квіти – безцінний продукт для приготування цілющих запашних чаїв.



Наступним цінним готовим до вжитку продуктом стали поживні енергетичні цукерки власного виробництва, до складу яких увійшли виключно корисні натуральні компоненти: мед, горіхи, кунжут, насіння соняшника та льону, родзинки, цукати, вівсяні пластівці, поживні суміші

пророщених зерен жита, вівса, пшениці, ячменю та кукурудзи, сушені фрукти (до заготовки яких активно долучалися жителі громади у відповідні періоди дозрівання слив, абрикос, яблук та груш).

У зимовий період надзвичайною популярністю серед бійців користується ще одна цілюща суміш – мед-лимон-імбир.

Нині настав час, коли в хід пішли літні заготовки. Надану жителями громади консервацію порційно розфасовуємо та пакуємо у вакуумні пакети (саме таке пакування є зручним для бійців і не доставляє додаткових незручностей через наявність скляної тари). З часом роботи у волонтерів «борщового батальйону» менше не стає, тим паче, що доводиться так спланувати роботу, щоб весь об'єм намічених справ втиснути у графік стабілізаційного відключення електроенергії.

Гуртова діяльність набула системності, злагодженості дій і постійності. «Борщовий батальйон» - це ціла родина, що об'єднала небайдужих жителів громади як з числа працівників коледжу, здобувачів освіти закладу та їх батьків, колишніх випускників, колег педагогічної справи зі шкіл громади, майбутніх абітурієнтів та членів їх сімей, внутрішньо переміщених осіб і будь-кого, хто готовий у вільний для себе час присвятити декілька годин задля досягнення спільної мети щотижня у чітко визначені дні (понеділок, четвер, субота).



Інший напрям волонтерської роботи об'єднав швейних майстринь громади, за яким влучно закріпилася назва «швейний батальйон».

Майстриням часто доводиться змінювати характер роботи і пристосовуватися до нових потреб військових.

Першими кроками швейної справи стало пошиття державних прапорів, літніх косинок, банадан, мішечків для фасування чаї та сухариків, потім - рюкзачки для маскувальних костюмів «Чугайстрик», подушки у формі кістки, легкі

ноші «5 кілець» та безкаркасні ноші для поранених, а нині основний асортимент - спальні мішки, білі маскувальні костюми, теплі флісові шкарпетки та перчатки, шапки, снуди, балаклави.



Специфіка швейної роботи майстринь містить особливий

характер, адже робоче місце має бути забезпечене швейною машинкою (бажано сучасною, з функцією вибору різних варіантів швів). Тому більшість майстринь виконують роботу на дому, а координує цей напрям колега-педагог, вчитель трудового навчання одного із закладів загальної середньої



Верхньодніпровської територіальної громади, безпосередньо з якою маємо тісний зв'язок і узгоджуємо всі дії щодо

роботи зазначеного напрямку.

Матеріали, які швейні майстрині мають у своєму розпорядку та використовують для пошиття зазначених речей, це, зазвичай, речі, яким швачки дають нове дихання. Так, пофарбовані у відповідні кольори хаки, речі з легкого трикотажу та бавовни перетворювалися на засоби захисту від спеки у літній період; фільтрувальні полотна цупкої тканини – у безкаркасні ноші; невикористані обрізки тканини – у фасувальні мішечки та рюкзачки; костюми, джинси та покривала ставали маленькими, але надзвичайно зручними універсальними подушками; синтепонові ковдри – теплими спальними мішками. Найбільш масштабним проектом виявився пошив флісових шкарпеток, перчаток, шапок та балаклав, які користуються серед військових надзвичайним попитом. Варто зазначити, що вказані речі майстрині



виготовляють з обрізків від крою основного пошиву речей швейної фабрики.

До числа майстринь «швейного батальйону» війшли і в'язальниці, які масово в'яжуть теплі шкарпетки для українських захисників, а також з довгих флісових обрізків виготовляють утеплювальні коврики для сидіння. Тож робота цеху майстринь є надзвичайно цінною, злагодженою, продуманою, а виготовлені речі практичними та особливо значущими, оскільки передають те тепло, любов та турботу, майстрині вклали у кожен шовчик

та у кожную петельку.

І наостанок про маскувальні сітки: потреба в яких була як в перші дні масштабного вторгнення ворога, так існує й дотепер.



«Павучки-плетільниці», розуміючи надважливість своєї місії, із запалом та великою відповідальністю взялися за роботу: перш за все вивчили досвід роботи інших гуртів з великим стажем

плетіння, проконсультувалися з головою Кам'янського жіночого об'єднання «Яворина», врахували всі цінні поради та рекомендації і почали набувати досвіду.

Перші спроби давалися нелегко, адже вивчали різноманітні техніки плетіння, вчилися добирати потрібну кольорову гаму відповідно до тональності оточуючого середовища, аби маскувальні сітки ставали справжніми захисними покривами, а не демаскувальними полотнами.

Кількість сплечених маскувальних сіток орієнтовно можна вирахувати за кількістю закупленої сітки-основи – 5600 м. кв. Але цифра є дуже

приблизною, адже кілька місяців «павучки-плетільниці» працювали на матеріалові, яким щедро ділилися місцеві жителі – колишні рибачки. Тому зазначену цифру сміливо можна



множити на два.

В арсеналі виготовлених маскувальних сіток плетільниць є сітки різних кольорів – темні на зимово-весняний період, зелені (від насиченого буяння зелені до глибокого хакі) на різні весняно-літні періоди, багряно жовті для маскування в осінній період і, насамкінець, – білі для зимового періоду.

Окремої вправності набули деякі



плетільниці, які взялися виготовляти маскувальні костюми «Чугайстрик». Технологія плетіння зовсім інша, ще й на додачу необхідно зважити всі моменти, аби костюм не був важким і водночас був щільним та створював ефект природнього скупчення рослинності. Для виготовлення маскувальних костюмів «Чугайстрик» використовували



тканину-мішковину, в тому числі й жалив'яні мішки, які зносили жителі громади. Набувши власного досвіду, «павучки-плетільниці» ставали вправним вчителями тим, хто проявляв бажання плести покрива по інших локаціях.

Нині робота з виготовлення маскувальних сіток та маскувальних костюмів закріпилася ще й у закладах дошкільної освіти громади. Таким чином спільна волонтерська діяльність, яка зародилася у ВСП «Верхньодніпровський фаховий коледж ДДАЕУ», масштабується, поширюється та набуває масового характеру. Війна об'єднала українців і тепер ми всі розуміємо, що таке справжня єдність та причетність.

2.3. Співпраця з мешканцями громади, приватними підприємцями, громадськими організаціями, благодійними фондами. Міжнародна підтримка та допомога

Ми разом, навіть коли перебуваємо у різних країнах...

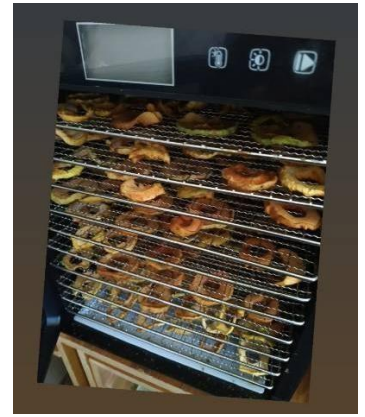
Шлях, пройдений волонтерами Верхньодніпровщини довжиною у десять місяців, - це, шлях вибудовування відносин з мешканцями Верхньодніпровської територіальної громади, це період, коли результати роботи почали говорити за себе самі, це час, коли нам почали довіряти, коли ми почали рости.

Перші спроби волонтерського руху зароджувалися у власних домівках тих, хто мав необхідну техніку (мультиварки-скороварки) для приготування борщового концентрату за спеціальною технологією готування під тиском. Звичайно, що ці кроки спільної роботи не були надзвичайно потужними, але вони дали зрозуміти, що справа має жити. Саме тому було прийнято рішення про придбання першого вакууматора, спонсором придбання стали друзі, які свого часу виїхали на постійне місце проживання у Швейцарію. На заклик надати хоча б у тимчасове користування мультиварки-скороварки відгукнулися мешканці громади, які віддали власну техніку у волонтерський пункт.



Згодом, завдяки фінансовій підтримці з боку колективу школи мистецтва м. Верхньодніпровськ та Профспілкової організації педагогічних працівників технічне

оснащення волонтерського пункту поповнилося двома придбаними мультиварками-скороварками; завдяки донатам небайдужих земляків вдалося придбати сушарку-дегідратор. ТОВ «Центррезервуарсервіс» та провідники евакуаційного потягу придбали дві електром'ясорубки; страхова група «ТАС» закупила додатково ще два вакууматори та велику партію витратних матеріалів (гофровані поліетиленові пакети), що дозволило поставити виробництво на постійну основу.



Проблем із забезпеченням овочами, необхідних для приготування борщів, вареників тощо, майже не виникало. Жителі Верхньодніпровської громади, зокрема й найближчих сіл Мишурин Ріг, Заполички, Дніпровокам'янка, Новомиколаївка, Лихівка, Боровківка, Першотравенка, та ін., приносили, привозили все у чому виникала потреба, а осінній період, коли настав час збору врожаю, взагалі став часом заготовки овочів для роботи на довгу перспективу. Але постійно існує потреба у закупівлі інгредієнтів, які необхідні для приготування енергетичних цукерок та оздоровчих сумішей: родзинки, кунжут, льон, цукати, курага, фініки, соняшникове насіння, лимони, імбир тощо.



З перших днів діяльності волонтерського волонтерського пункту в процес допомоги включилися приватні підприємці та місцеві фермери –



батьки здобувачів освіти (ПП «Запорожець», ПП «Малина», ПП «Каменів», ТОВ «СОЮЗ ДАГ», СТОВ «Дніпро-Н»). Згодом до спільної діяльності підключилися ФГ «Чумак», ООО «Компанія Техінвест», ООО "Арлан", ПРАТ «Верхньодніпровський машинобудівний завод», завод», ПРАТ «Дніпровський крохмало-патоковий комбінат»,

компанія «Астра», – при чому характер допомоги був абсолютно різний, починаючи від продуктів та матеріалів (в тому числі й для діяльності швейного





батальйону) і закінчуючи виготовленням саперських щупів та мініпічок для обігріву захисників.



Позитивні відгуки від бійців поширили інформацію про діяльність волонтерського пункту громади, тож поступо во підключилися жителі та громадські організації Дніпропетровщини, Львівщини, Харківщини та Волині які в свою чергу внесли свій вагомий внесок щодо поповнення необхідними компонентами продуктової бази



волонтерського пункту (квасоля, боби, гречка, сало, м'ясо, томатна паста, олія, борошно тощо).

Для того, аби справа жила «швейного батальйону» «павучків-плетільниць», збори матеріалів (тканини, замочків, резинок, та всього, що можна було перефарбувати. Липучок, шнурочків, жила а потреби далеко за межі на сітки, розпустити на нитки для в'язання, пустити для виготовлення маскувальних костюмів...), - і це теж дало свої результати. Як наслідок налагодили співпрацю зі швейними цехами фабрики «Ритм» та ФОП «Малік» з м. Кам'янське, які включилися в процес та почали передавати для переробки залишки тканини від крою основних речей. Звичайно, що цього не вистачає, аби повністю закрити всі потреби для напрямку волонтерської

Тож відповідальність за збір коштів та закупівлю потрібних речей на



зазначені потреби взяв на себе один з активних волонтерів нашого центру, крім того долучаються до придбання й інші спонсори, зокрема Французька асоціація українців, представники української діаспори у США та інші, які придбали 500 м. мішкової тканини, 600 м. сіткової основи, 1000 м. кіперної стрічки.

В силу чергової модернізації діяльності збільшувалися та видозмінювалися потреби і для вирішення відповідних потреб доводилося налагоджувати зв'язки з різними громадськими організаціями та благодійними фондами на умовах взаємодопомоги. Деякі представники фондів та об'єднань розшукували нас самостійно як через знайомих, так і через соцмережі. З проханням допомогти у забезпеченні готовою продукцією зверталися лікарі евакуаційного потягу, що курсує між сходом і заходом України, вивозячи із постраждалих районів і зони бойових дій місцевих жителів та поранених бійців; волонтери, які їздять у точки безпосереднього розташування військових частин, бригад, батальйонів; благодійні фонди «Паляниця», «Волонтерська сотня», «Оберіг», ГО «Надія поколінь», а також група волонтерів та співробітників Дніпропетровського медичного університету, зокрема кафедр біології, ботаніки та фізіології 5-ого морфокорпусу, що безпосередньо співпрацюють зі шпиталями, лікарнями та військовими з передової.





змогу не лише продвигати діяльність волонтерського руху у коледжі, а й закрити персональні запити військових такі як тактичні перчатки, рюкзаки, термобілизна, військові компаси, рації, шоломи, активні навушники, тепловізори, генератори.

Нині специфіка оформлення онлайн замовлень та доставки у пункти призначень дозволяє долучатися до спільної справи навіть тих, хто знаходиться далеко за межами країни: таку підтримку надавали та надають приватні особи та об'єднання українців за кордоном зі Швейцарії, Польщі, Естонії, Франції, Англії, США, Німеччини. Завдяки їхній підтримці отримали



Тож, згуртованість і людяність — головні двигуни нашої ПЕРЕМОГИ та можливості відбудувати країну після поточного божевілля.

2.4. Висвітлення діяльності волонтерського руху у соцмережах та засобах масової інформації

...ми пишемо цю історію разом...

За цей час ми встигли "написати" чимало різного. Складно щось виокремити, адже у цій історії важливо все. Кожен новий день - нова сторінка...

Розповідати про все, що відбувається у волонтерському центрі надзвичайно важливо. Важливо, бо такі історії, в першу чергу, допомагають осягнути масштаби реальних подій, справ, потреб; побачити, що зроблено і що ще треба зробити.



Саме з цією метою ми почали публікувати дописи у місцевих вайбер групах, які були створена для оперативного інформування громадськості під час війни.

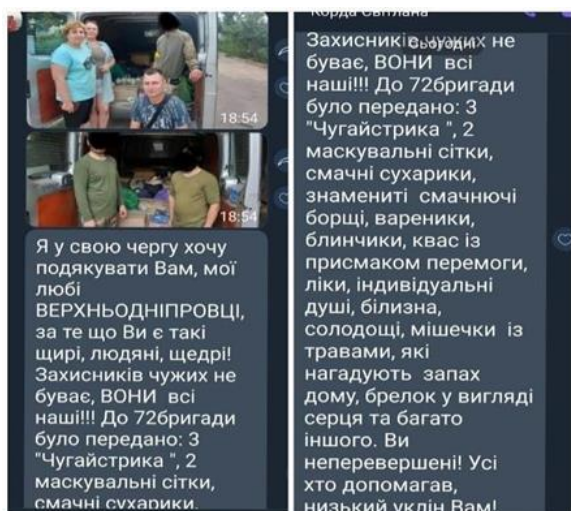
Частково на офіційній сторінці коледжу у фейсбуці <https://www.facebook.com/groups/1016225451836161> та у приватних історіях учасників волонтерського руху висвітлюємо результати волонтерської



діяльності, ділимося планами на майбутнє, звертаємося з проханнями про взаємодопомогу та допомогу, публікуємо відгуки від військовий. Крім того й самі захисники теж діляться своїми історіями на власних сторінках соцмереж.



З іншого боку, такі дописи стали спонукальними факторами для тих, хто в умовах війни втратив спокій, не зміг прислухатися до себе, самоорганізуватися та потребував певної участі. З часом такі люди самі приходили та долучалися до волонтерської діяльності і на рівні підсвідомості, віддаючи, шукали ресурсний стан для власного наповнення, знаходили спокій та рівновагу.



По-друге, постійне висвітлення реальних історій та моментів допомогло зафіксувати, задокументувати, залишити слід про певні події, факти, імена, історії тих, хто звертався за допомогою, хто підтримував і надихав. Таким чином через популяризацію діяльності нам вдалося заручитися підтримкою спонсорів та меценатів, які нам повірили і стали пліч-опліч, аби ми змогли втілити плани в життя. Величезним вкладом у цьому напрямку стало постійне



висвітлення життєвих історій волонтерського руху в інстаграмі на власних сторінках учасників волонтерського руху.



07:47 ·
 Переглянути всі коментарі (2)
 19 листопада
 artem_fysun
 Донецька область
 Уподобали batonobuba та інші artem_fysun З допомогою @batonobuba та @nata_ivanova_pilguy та Павло Шварца підкормлюємо козаків, щоб добре служили на благо своєї Батьківщини
 Переглянути 1 коментар
 18 листопада



<https://www.facebook.com/profile.php?id=100007832980209>

<https://www.facebook.com/profile.php?id=100023559373563>

<https://www.facebook.com/profile.php?id=100010126426600>

<https://www.facebook.com/profile.php?id=100026334121061>,

в тому числі на власній сторінці одного з волонтерів, приватного підприємця, власника сімейного ресторанчику грузинської кухні у Харкові, який долучився до спільної волонтерської діяльності як внутрішньо переміщена особа (<https://www.instagram.com/batonobuba/>), сторінці випускниці коледжу,

нині здобувача освіти НУБіП економічного факультету
(<https://www.facebook.com/profile.php?id=100018371198005>)

Черговим викликом для поширення інформації про верхньодніпровський волонтерський рух стала серія невеличких аматорських відео для онлайн обміну на сторінці мультимедійної платформи ТікТок <https://vm.tiktok.com/ZMYRxxw6Dx/>.

Місію створення таких відео взяла на себе учасниця волонтерського руху, колишня випускниця закладу, а нині голова піклувальної ради коледжу, матір одного зі здобувачів освіти II курсу.

Поширення інформації про результати роботи волонтерського пункту коледжу за допомогою різних каналів інформування призвело до того,

що темою приготування борщового концентрату для захисників зацікавилися журналісти телевізійного каналу «1+1», серед яких був випускник нашого коледжу, учасник АТО 2014 року. Знімальна група телеканалу відзняла відповідний сюжет, і як наслідок, один з випусків телевізійної програми



«Сніданок з 1+1» тематично був присвячений приготуванню саме борщового концентрату, який став фаворитом волонтерської діяльності (<https://youtu.be/RXKk66abPPo>, <https://youtu.be/8iUwsfxcZPs>).

Після виходу сюжету рецептурою, технологією приготування та



пакування зацікавилися волонтерські групи з Черкас та с. Ковтуневе Сумської області. Побачене та почуте мотивувало



й інших започаткувати подібну діяльність у своїх волонтерських

об'єднаннях. Тож наша справа живе й далеко за межами ВСП «Верхньодніпровський фаховий коледж ДДАЕУ», в якому ця історія взяла свій початок. Це ще раз свідчить про те, що Україна ПЕРЕМОЖЕ!!!

Необхідно писати й надалі. І хай ця історія буде цінною для кожного/кожної і для усіх нас разом!



Висновки

Волонтерська діяльність під час війни має велике значення для ідентифікації нас, як української нації, єдиної, дружньої, вільної, сильної. І до цього волонтерського руху допомоги долучаються всі держави, відчуваючи небайдужість до того, що відбувається в Україні.

Не очікуйте нічого взамін! Волонтерство — це благодійна допомога, безкорисливий вчинок. Багато хто ставить собі багато питань: навіщо я це роблю, для кого, чому я взагалі тут? Але в цій справі не варто очікувати на зворотній зв'язок. Звісно, можна отримати і подяку, і фінансову винагороду, але це скоріше виняток, ніж правило.

Волонтерам, які повернулися на роботу, бажаємо не втрачати цей зв'язок з благодійністю і виділяти хоча б один день на тиждень для добрих справ. Пам'ятайте свій досвід та свою історію! Війна все ще триває, і люди все ще потребують допомоги. Тож не можна зупинятися.

Але, водночас, якщо ви відчуваєте вигорання, дуже радимо перезавантажитися або змінити локацію. Багато волонтерів виснажені, тому відпочинок, як елемент перезавантаження, потрібен, особливо для довгострокової діяльності.

Ми дотримуємося такої думки, якщо ти волонтер, то це вже назавжди. Навіть якщо завтра війна закінчиться, руйнування залишаться, люди потребуватимуть допомоги, а благодійна сфера так само буде дуже актуальною. Тож варто пам'ятати це і продовжувати таку важливу справу.

Ситуація в країні призвела до підняття патріотичного духу та зростання волонтерського руху серед викладачів, співробітників, студентської молоді й батьків в закладах освіти, в тому числі й у ВСП «Верхньодніпровський фаховий коледж ДДАЕУ». Наш волонтерський рух у ВСП «Верхньодніпровський фаховий коледж ДДАЕУ» спрямований на підтримку та допомогу захисникам України.

Волонтери ВСП «Верхньодніпровський фаховий коледж ДДАЕУ» не зупиняються ні перед чим і сміливо реагують на запити ЗСУ, аби якомога швидше наблизити нашу ПЕРЕМОГУ!

Як і всі, ми впевнені, що все це завершиться нашою ПЕРЕМОГОЮ. Хочеться, щоб ця війна стала прикладом для всього світу. Ми однозначно переможемо у ній, вібудуємо свою країну, вирішимо всі внутрішні питання і щасливо заживемо на своїй Богом даній землі!

Наша сила – в єдності. Ми віримо в ЗСУ, Україну та ПЕРЕМОГУ. І робимо для цього все, що можемо – кожен на своєму місці.

Перелік використаних літературних і документальних джерел

1. Брик, Я., Говорун, Н., Дементьєв, В., Лашук, О., Мельник, О., Потій, О., Тищенко, М. (Уклад.). (2018). *Школа волонтерів*. Київ.
2. Ванюшина, О. (2019) Волонтерський рух в Україні: еволюція, сучасний стан та статус, *Вісник Національного університету оборони України*, 1 (44), 275-281.
3. Вершиніна, Н., & Назаревич, В. (2020). *Волонтерська діяльність як засіб самореалізації студентської молоді*. Матеріали конференції Наука, освіта, суспільство очима молодих. Рівне : РДГУ, 191–192.
4. Волонтерство. URL: <https://www.bitlex.ua/uk/blog/terms/post/volonterstvo>.
5. Волонтерський рух допомоги українським військовикам (2014- дотепер). Інтернет ресурс. Режим доступу// <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
6. Голуб В. Л. Державне визнання волонтерської діяльності як чинник розвитку взаємовідносин держави та суспільства / В. Л. Голуб // Теорія та практика державного управління. - 2021. - Вип. 4. - С. 110-118.
7. Горєлов Д.М. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики: аналіт. доп. / Д.М. Горєлов, О.А. Корнієвський. – К. : НІСД, 2019. – 36 с.
8. Грищенко, Н. Волонтерський рух в сучасній Україні як стратегія розвитку молодіжного лідерства. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*, 2019. - (38), 73–78.
9. Допомога армії своїми руками. Інтернет Ресурс. Режим доступу// <http://dopomogaarmii.com.ua>.
10. Козубовський, Р. (2016). Студенська молодь як важливий ресурс волонтерства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота»*, 28, 76–78.
11. Крулько І. Волонтерство в Україні: як підтримати і посилити мотивацію? URL:<https://dt.ua/internal/volonterstvo-v-ukrayini-yak-pidtrimatiipositivomotivaciyu-.html>.
12. Кузьма, Т. (2014). Історичні традиції волонтерської та благодійницької діяльності в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії*. Рівне: Вид. О. Зень, 25, 8–11.
13. Панькова, О., Касперович, О., & Іщенко, О. (2019). Розвиток волонтерської діяльності в Україні як прояв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства: специфіка, проблеми та перспективи. *Український соціум*, 2 (57), 25–40.
14. Романкова, Л. (2020). Волонтерська діяльність як складова формування моральних цінностей студентської молоді. *Вища освіта України*, 4, 54–60.
15. Юрченко, І. (2014). Становлення і розвиток волонтерського руху в Україні. *Проблеми розвитку соціологічної теорії. Соціальні процеси в Україні*. Київ, 2004, 526–529.